

gatást a bennfentesek, az orvosok, a környezetvédők és a magyar témájú magyarok.

Nem támogatta felsőoktatási tankönyvként, a Tankönyvkiadó pályázataként sem antológiánkat a megfelelő pénzforrás. Pedig a pályázat mellékleteként a Tankönyvkiadótól olyan tanulságos szerződést kaptunk, amely a piaccgazdaságra áttérés iskolában tanítandó dokumentuma. Részletezném.

A határidő utáni késelem minden napjára 1% kötbért vonnak le. (Így 100 napos késsel ingyenes jogot kapna elvileg a kiadó – ilyenkor jobb, ha le sem adjuk. N. B. soha nem késtem le a határidőt, viszont eltűnődöm, vajon a fenti OTKA-eset késedelmes válasza milyen százalékban rongálta naponta idegeimet, és talán ennek arányában jogos lenne egészségkárosító kötbért kérnem.)

A szerződés kötelez, hogy a lektorok javításait 15 napon belül vezessem át. (A 700 oldalasra tervezett antológiánál ez gyors munkát követel.) Késés esetén a kiadó tetszőleges javításokat tehet, vagy elállhat a kiadástól. Sőt késés nélkül is elállhat a kiadástól a leadás utáni két hónapon belül.

A szerző kötelezi magát, hogy a könyv folytatását, előzményét vagy hasonló műveit a kiadónak ajánlja föl, „ezen kötelezettség megszegéséből eredő kárért a szerzőt teljes kártérítési felelősség terheli”.

„A kiadó a jelen szerződés alapján jogot szerez a könyv átdolgozására.” (Vajon mit fog változtatni benne?)

A kiadó joga továbbá a borítótól a példányszámig, a formától az illusztrálásig mindent eldönteni és megváltoztatni, viszont nem köteles a megjelent könyvet a piacon tartani.

A kiadás ára, a közreműködők személye és a megjelenés ideje üzleti titoknak minősül, magának a szerződéseknek a szövege pedig öt évig üzleti titok. A szerződés létrejöttének feltétele pedig nem más, mint a nyertes pályázat.

Mint a fentiekből kiderül, a pályázatot nem nyertük el, a szerződés nem jött létre, így már közreadhatom a fenti szöveget. Amikor mindez kiderült, belém bújt a kisördög, és megkérdeztem, mekkora összeget kaptam volna a kiadó, és az hány százalékát fedez-

te volna a könyv kiadási költségének. Nem untatok senkit a részletekkel, azzal sem, milyen nehéz volt az információkat megkapnom, különben is lehet, hogy ez tényleg üzleti titok, mindenesetre hosszas számolgatás után kiderült, hogy a támogatás birtokában kiadott antológia egyetlen példányának ára ötezer forint fölött lett volna (2005-ben).

Ez volt az a pont, amikor föladtam. Nincs az a hallgató, aki meg tudna vásárolni ilyen drága könyvet, és nincs az a féléves tárgyhoz kapcsolódó antológia, amelyik sokaknak megérne ennyi pénzt. Már az antológia első kötete is 3827 forint volt (2001-ben), szerintem csak könyvtárak vásárolták.

Kidobtam hát a fejemből 5-6 évnyi munkát, beraktam a papírhegyeket egy dobozba, és elraktam jó mélyre. Nem tudtam azonban magammal elszámolni a diákok és doktoranduszok generációinak munkájával. Ezekből néhány fordítást már elhelyeztem folyóiratokban, de mindet nem tudtuk publikálni. Akadt, aki a hónapokon keresztül végzett kollektív munkával és az én nem kevés segítségemmel közösen kijavított novellákat megjelentette a saját neve alatt, a megkérdezésem nélkül. Volt olyan is, aki csak fenyegetőzött ezzel.

Elkezdttem beadni hát szerényebb, kisebb pályázatokat, hogy a hallgatói, közös vagy saját munkával az antológiához készült fordításokat tanulmányi célra kiadjam egy vékony kötetben. Két jó szándékú pályázat is akadt, így a fordítások egy jószívű ifjú tördelőtáncos kezébe kerülnek, akit ismerősök ismerőse révén találtam, és nem kér pénzt érte, azután tervezek egy borítót, amelyből egy jólelkű ifjú reklámgrafikus borítót csinál, és nem kér pénzt érte, és beadjuk egy digitális nyomdába, csinálunk belőle pár példányt magunknak és a tanszéknek. A szerzői jogokat nem mindenkitől kértük el kaptuk meg. Végül is nem járunk el becsstelenebbül, nem segítjük meg jobban a törvényt, mint az ország óriási nemzeti elektronikus könyvtára. És ha börtönbe kerülök, biztos, hogy a hallgatók majd hoznak be egy kis elemőzsiát, a korszakunkhoz illő, szovjet irodalomból jól ismert gesztussal. Ott végre ki is alhatom majd magamat.

HETÉNYI ZSUZSA

A KÖNYV MÁR NEM A RÉGI

A Brockhaus kiadó az év elején bejelentette, hogy felhagy a 200 éves lexikon nyomtatott változatának forgalmazásával. A lipcsei szerkesztőséget online szerkesztőséggé alakították át, és vezetésével első (talán nem túl éles) látásra egy másik területen, a www.brigitte.de és a www.young-miss.de című kiadványoknál tapasztalatot szerzett újságírónt bíztak meg.¹

Az Amazon.com tavaly novemberben mutatta be nagy felbontású, e-papír-technológiával működő könyv olvasó készülékét, a *Kindle*-t, amely akár napfényben is használható, és amelyre pillanatnyilag 130 000 cím tölthető le közvetlenül a cég honlapjáról, 10 dollár körüli átlagáron.² A készüléket idén kezdi el forgalmazni az Egyesült Államokon kívül, akárcsak a Sony konkurense *Reader*é, amely

1 ■ Strategische Neuausrichtung bei Brockhaus, www.brockhaus.de (Presse, Weitere Meldungen aus dem Verlag).

2 ■ Lásd www.amazon.com, www.wikipedia.org, s. v. „Kindle”.

3 ■ Top authors to go digital with ebooks, www.timesonline.co.uk, 2008. február 17.

4 ■ <http://browseinside.harpercollins.com>

5 ■ Trotz Brockhaus: Dem Buch geht es eigentlich gut, www.perlentaucher.de, 2008. február 15.

6 ■ Book Publishing in America: Unbound, www.economist.com, 2008.június 5.

7 ■ Forrás: Book Industry Statistics, New Book Titles and Editions 2002–2007, www.bowker.com; Zahlen und Fakten, www.boersenverein.de; Könyvforgalom, www.mkke.hu

8 ■ Trotz Brockhaus

9 ■ Die Zukunft des Buchs hat angefangen, www.perlentaucher.de, 2008. március 3.

2006 őszén jelent meg az amerikai piacon.

Az e-könyv-olvasók nagy-britanniai forgalmazásának elébe menve jelentette be a Random House és az Hachette, amelyek együtt a brit könyvpiac 30 százalékát uralják, hogy az ősszel már elektronikus formában is árusítják újonnan megjelenő könyveiket.³ A Harper Collins pedig, amely már különböző formátumokban árulja e-könyveit a korszerűsége valamit is adó amerikaiaknak, saját honlapján ingyen betekintést kínál a letölthető szövegek némelyikébe, többek között Paolo Coelho legújabb bestsellereibe.⁴

„Majdnem minden nagy kiadói csoport digitális ajánlatokkal áll elő, és ez elég valószínűvé teszi, hogy az idén jelentős változás várható a digitális könyvek eladásában” – írja Rüdiger Wischenbart osztrák médiaszakértő.⁵ A *The Economist* szerint pedig „a könyvek alig változtak az elmúlt fél évezred folyamán, de most talán nagyon közel állnak ahhoz, hogy digitálissá váljanak”.⁶

A papírkönyv halála az utóbbi évtizedek egyik legkedveltebb apokaliptikus témája. Számptalan Antikrisztus jött már el különféle megjelenítők, adattárolók és fájlformátumok képében, de a nevezett médium köszöni, jól van. A múlt évben az Egyesült Államokban – a *print-on-demand* és a nagyon kis példányszámú (*short-run*) könyveket nem számítva – 276 649 új címet jelentettek meg, 1%-kal többet, mint 2006-ban (274 416) és 29%-kal többet, mint 2002-ben (215 138). Németországban 2006-ban 94 716 új cím jelent meg, 5%-kal több, mint 2005-ben (89 869) és 11%-kal több, mint 2001-ben (85 088). A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének (MKKE) adatai szerint Magyarországon 13 239 új könyvet adtak ki 2007-ben, 16%-kal többet, mint az előző évben (11 377), és 33%-kal többet, mint 2002-ben (9 990).⁷

Baljós előjelekből persze nincs hiány: a német könyvpiacra a könyvfordítások száma évek óta csökken – írja Rüdiger Wischenbart. Az új könyvek számának növekedése tehát nem igazán azt jelzi, hogy nőne a kulturális sokféleség a könyvek világában. A kiadókkal folytatott beszélgetések

alapján elmondható, hogy az elmúlt évtizedek során visszaesett az igényesebb szépirodalmi és tudományos könyvek átlagos eladott példányszáma. Ahol nem is olyan régen még elérhető volt a tíz- vagy húszszerez eladott példányszám, ott ma örülni kell annak, ha 3000 kötetrel a közvetlen költségeket épp fedezni lehet. És egyre kevesebb a könyvekkel kapcsolatos szellemi eszmecsere – a nyelvi határokon átívelőkről nem is beszélve, ahol még fordítási költségek is felmerülnek.”⁸ A fordítások számának csökkenése persze nem csak a növekvő költségeknek vagy a lanyhuló szellemnek tulajdonítható. A külföldi könyvek importja a könyvpiac egyik húzóágazata. Nálunk, a MKKE szerint közel 8%-kal nőtt az importkönyvek eladása 2007-ben, és ebben nincsenek benne a külföldi webáruházakban vásárolt példányok. Márpedig az olyan kereső és elárúsító rendszereken keresztül, mint a *www.abebooks.com* szinte bármilyen könyv (a ténylegesen használttól a remittendáig) olcsón beszerezhető.

De ha a papírkönyv még nem készül is meghalni, már egy ideje hozzá kellett szoknia ahhoz – nála rosszabb állapotban levő rokonaival, a papírújsággal és a papír folyóirattal együtt –, hogy komoly vetélytársai támadtak az olvasó figyelméért folytatott versenyben. Rüdiger Wischenbart értesülései szerint ma már „a tudományos publikációk körülbelül 50%-át online olvassák”. Sőt „ételrecepteket, fogyókúratanácsokat, gazdasági információkat és közepesen hosszú elemzéseket, használati utasításokat a legkülönbözőbb témakörökben és természetesen – kulcsszó: Brockhaus – lexikoncikkeket. És gondoljunk csak az iskolákra, a főiskolákra és egyetemekre, ahol könyvrésztetekből állítanak össze tananyagokat – mindez együtt tekintélyes piac.”⁹

Ennek ellenére a könyvkiadók mind ez idáig legfeljebb marketingfunkciót szántak az elektronikus szövegeknek: a szakácskönyv egy-két receptje vagy a regény első fejezete kedvet csinál az egész megvásárlásához, illetve az oldal, amelyen megjelenik, reklámfelületet biztosít mindenféle terméknek. Az elektronikus szöveg mint önállóan eladható termék csak a tudo-

mányos könyvkiadásban – de ott sem minden területen – és a hozzá szorosán kapcsolódó lexikonkiadásban terjedt el.

Az igazán jó családból származó és a maga területén úttörőnek számító *Gutenberg-e* projekt (www.gutenberg-e.org), amelyet fiatal kutatók díjnyertes könyveinek online publikálására hozott létre a Columbia University Press és az American Historical Association, aligha éri meg a felnőtt-kort: új szövegeket már jó ideje nem közöl, és az eredetileg előfizetéses virtuális könyvtár a tetszhalál állapotában ingyenessé vált. Jean Kempf, egy mostanában szerveződő, alternatív európai kísérlet egyik vezetője (Presses Universitaires de Lyon) szerint a *Gutenberg-e* nem ismerte fel a szerzők és a közönség igényeit. Először is azokban a szakmákban, ahol a közlemények nemcsak két perccel relevánsak, hanem sokukat évtizedek múltán is olvassák – és végső soron ez a minőség egyik legfontosabb ismérve –, ott szükség van arra, hogy a szöveg hosszú időn át fennmaradjon, amit sem az internet, sem az e-könyv-olvasó nem tud biztosítani. Ezzel összefügg a másik probléma, amit az elektronikus könyv csekély presztízse jelent a nyomtatott könyvhöz képest, ami nélkül a fiatal kutató aligha pályázhat sikerrel a ritkán megüresedő állások egyikére vagy a szakmai túlélést lehetővé tevő ösztöndíjakra. Kempf szerint a megoldás a *print-on-demand* (POD) és az online publikálás kombinációja, ami egyesíti az elektronikus szöveg kereshetőségét és bővíthetőségét (képgyűjtemények, mellékletek, linkek stb.) a nyomtatott szöveg tartósságával és presztízsével. A modellt a mai tudományos folyóiratok nagy részénél bevált megoldás szolgáltatja: egyaránt megjelennek papíron és az interneten.

De akkor ez most e-könyv vagy nem e-könyv? A POD azoknak a technikai újításoknak a része, amelyeket az olvasó gyakorlatilag észre sem vesz. „A könyv az előállítás terén és a *back office*-ben – a szerző kéziratától kezdve a szerzői jogok vagy az árukészlet kezelésén át a nyomdai előkészítésig – már régóta digitális – írja Wischenbart a Brockhaus metamorfózisát kommentálva –, de a digitális láncolat még

az előtt megszakad, hogy a könyv eljutna a közönségéhez.”¹⁰ Amerikában a POD-technológia 1200 kötetnél kisebb példányszám esetén már gazdaságosabb a hagyományos nyomtatásnál, és a küszöb gyorsan emelkedik.¹¹ A *short-run* szektorban a család vagy a vállalkozás történetének hiteles krónikáját vagy a kedvenc receptek gyűjteményét kemény kötésben, ötvenes példányszámban már példányonként kevesebb mint 20 dollárért meg lehet jelentetni.¹² Így nem meglepő, ha a Bowker 2008-as könyvpiaci jelentése szerint a 276 649 hagyományos értelemben vett új könyvcímen felül tavaly 134 773 POD és *short-run* kötet jelent meg az Egyesült Államokban, azaz ötször annyi, mint egy évvel korábban.

Az olcsó, kis példányszámú nyomtatást lehetővé tevő technológiák és az e-könyv-olvasók viszonylag magas ára mellett (az Amazon Kindle például 359 dollárba kerül) az e-könyv parúszíja legfeljebb a bestsellerek terén várható, és nem véletlen, hogy az előjelek is ezen a területen mutatkoznak. „Egyre inkább azt gondolom – fejtegeti Wischenbart –, hogy eddig

egyszerűen nem volt elég nagy nyomasztás a kiadókon, és az üzlet nem volt elég nagy ahhoz, hogy megteremtsék a szükséges feltételeket, és új utakat derítsenek fel. Ha a pótlólagos bevételekre valóban égető szükség lesz, és ha az olvasóközönség, legalább a fürdőkádban olvasott krimi mellett, egyre növekvő magától értődőséggel tanulja meg bármilyen – akár digitális – csatornán keresztül is beszerezni a tartalmakat, akkor majd hirtelen minden megváltozik.”

De Wischenbart fejtegetéseiből nem derül ki, mi késztetné a kiadókat épp most kísérletezésre, amikor a korábbiaknál cseppet sem megy rosszabbul a könyvkiadás és -eladás. És még inkább kérdéses, hogy a tartalombeszerzésben járatossá vált olvasók, legalábbis azok, akiket nem elsősorban a kutyuk vásárlása inspirál, miért akarnák egy kényelmetlen és drága szerkezet segítségével olvasni azokat a könyveket, melyeket az interneten keresztül olcsón megvásárolhatnak a jól bevált papírhordozón.

Az e-könyv jövőjét vagy a könyvét általában mindig a hangfelvételek újabb befutott karrierjéhez szokták hasonlítani. „Az e-könyvek végső soron a tartalom és a hordozó szétválása felé mutatnak, olyan nagyarányú

változással fenyegetve a könyvkiadást, amilyen a zeneipar ment keresztül. A történet ismerős: a kalózmásolatoktól való félelmükben a kiadók máris különféle, egymással inkompatibilis biztonságtechnológiákat alkalmaznak” – írja a *The Economist*. De nem biztos, hogy ez a jó analógia. Az olcsó, kis példányszámú technológiák fejlődése és az a tény, hogy az alaposabb elolvasásra szánt online tartalmakat – például a JSTOR-ból és a hozzá hasonló folyóirat-archívumokból letöltött cikkeket – a legtöbb kinyomtatják, inkább a digitális fényképezéssel rokonítja az átalakuló könyvkiadást. A digitális fényképezés sem a papírkép halálához, hanem a házi fényképnymatók és a professzionális fényképnymtatás fejlődéséhez vezetett. Egy CD-n megvásárolt és az internetről letöltött zenemű között valóban kevés különbség van, mind a használhatóság, mind pedig a tartósság szempontjából. A fényképpel és a könyvvel más a helyzet. Talán nem véletlen, hogy a Brockhaus kiadó zászlóshajójának radikális átalakításáról csak honlapjának egy nehezen megtalálható rovatában számol be, miközben a címlapon továbbra is a könyvespolccal együtt is kapható 30 kötetes papírciklopédiát reklámozza.

GECSER OTTÓ

10 ■ „Trotz Brockhaus...”

11 ■ „Book Publishing in America...”

12 ■ www.shortrunbooks.com